

чи фрахтувальника – кредитора), що підтверджує надання лоцманських послуг (виконання зобов'язання) морським лоцманом (працівником лоцманської організації – боржника).

Список використаних джерел:

1. Витрянский В.В. Договор об оказании лоцманских услуг / В.В. Витрянский // Вестник Высшего Арбитражного Суда Российской Федерации. – М., 2002. – № 11. – С. 73–88.
2. Ершов А.А. Договор об оказании лоцманских услуг / А.А. Ершов // Транспортное право: юрид. журнал. – М. : Юрист, 2004. – № 2 – С. 11–18.
3. Белевська О.В. Лоцман та капітан судна під час здійснення лоцманського проведення : розмежування відповідальності / О.В. Белевська // Правове життя сучасної України : тези доповідей Всеукр. наук. конф. (Одеса, 18–19 квітня 2008 р.). – 2008. – С. 248–249.
4. Чигренко Н. Морские лоцманы, формы собственности и организации / Н. Чигренко // Судходство. – 2001. – № 5. – С. 52–53.
5. Иванов Г. Лоцманская проводка как разновидность бизнеса / Г. Иванов // Морской флот. – 2006. – № 4. – С. 32–35.
6. Правовое регулирование лоцманской и ледокольной проводки // Сайт с информацией для моряков Северного бассейна [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ebookxp.org/region51murman.narod.ru/index/0-90?b=4>.
7. Про затвердження Положення про морських лоцманів : Наказ Міністерства інфраструктури України від 08 травня 2013 р. № 292 // Офіційний вісник України. – 2013. – № 46. – Ст. 1639.
8. Иванов Г.Г. Комментарий к Кодексу торгового мореплавания Российской Федерации / Г.Г. Иванов ; под ред. Г.Г. Иванова. – М. : Спарк, 2000. – 734 с.
9. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua>.
10. Положення про Морську арбітражну комісію при Торгово-промисловій палаті України : Додаток № 2 до Закону України «Про міжнародний комерційний арбітраж» від 24 лютого 1994 р. № 4002-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 25. – Ст. 198.

ЗОЛОТАРЬОВА Д. М.,
аспірант кафедри земельного
та аграрного права
(Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого)

УДК 349.414 (477)

**ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВА Й ОBOB'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ,
ЩО ПРОВОДЯТЬ РОЗВІДУВАЛЬНІ РОБОТИ**

У статті проаналізовано правові підстави й порядок виникнення права користування тимчасово зайнятою земельною ділянкою для проведення геологічного вивчення надр. Охарактеризовано та систематизовано види прав і обов'язків, які покладаються на суб'єктів, що проводять розвідувальні роботи при тимчасовому користуванні земельними ділянками.

Ключові слова: земельна ділянка, геологічне вивчення надр, розвідувальні роботи, земельні права, земельні обов'язки.

В статье проанализированы правовые основания и порядок возникновения права пользования временно занятым земельным участком для проведения геологического изучения недр. Охарактеризованы и систематизированы виды прав и обязанностей, которые возлагаются на субъектов, осуществляющих разведывательные работы при временном пользовании земельными участками.

Ключевые слова: *земельный участок, геологическое изучение недр, разведывательные работы, земельные права, земельные обязанности.*

The article analyzes the legal basis and the procedure for the right use of temporarily occupied land for geological study. Characterized and systematized types of rights and obligations imposed on entities that carry out exploration for temporary use of land.

Key words: *land lot, geological studies, exploration, land rights, land duties.*

Вступ. Дослідницька діяльність у сфері геологічного вивчення надр суттєво впливає на стан економіки кожної країни. Отримана користувачами надр у результаті здійснення такої діяльності інформація – найважливіший продукт цієї діяльності. Геологічна інформація, як відомо, – це зафіксовані дані геологічного, геофізичного, геохімічного, аерокосмічного, економічного змісту, що характеризують будову надр, наявні в них корисні копалини, умови розробки родовищ, інші якісні й кількісні параметри та особливості надр, отримані за результатами геологорозвідувальних, геолого-екологічних, науково-дослідних та інших робіт. Наявність такої інформації створює умови для ефективного видобування корисних копалин. У кінцевому підсумку реалізація видобутих корисних копалин утворює значну дохідну складову державного бюджету. Отже, створення ефективної системи правового регулювання таких правовідносин є важливим напрямом під час удосконалення законодавства у сфері природокористування.

Відомо, що геологічне вивчення надр нерозривно пов'язане з використанням конкретної земельної ділянки. У зв'язку з цим виникає проблема набуття суб'єктом прав на відповідну земельну ділянку, яка забезпечувала б реалізацію права користування надрами.

Особа, яка отримала право на геологічне вивчення надр, має підстави для вирішення питання щодо відповідної земельної ділянки. Ідеться, зокрема, про тимчасове, тобто не більше ніж п'ять років, зайняття земельної ділянки для проведення розвідувальних робіт.

Ст. 97 Земельного кодексу України «Обов'язки підприємств, установ та організацій, що проводять розвідувальні роботи» передбачає можливість проведення таких робіт спеціалізованими юридичними особами. Цією нормою встановлено, що підставою для проведення надрокористувачем розвідувальних робіт є відповідна угода з власником землі або погодження із землекористувачем.

Земельне законодавство не визначає форми угоди між власником земельної ділянки та юридичною особою, яка проводитиме розвідувальні роботи. Проте, якщо врахувати вимоги ст. 208 Цивільного кодексу України, такі угоди підлягають укладенню саме в письмовій формі.

Зміст, сутність і правову природу такої угоди закон, на жаль, не установлює, підкреслюючи, що такою угодою визначаються лише строки й місце проведення розвідувальних робіт. Видається, що цього явно недостатньо. Передовсім варто зазначити, що такі умови угоди, як строки й місце проведення розвідувальних робіт, не можуть визначатися виключно за волевиявленням сторін. Відповідні параметри з цього приводу обов'язково мають бути зафіксовані в спеціальному дозволі на користування надрами (ст. 16 Кодексу України про надра).

Постановка завдання. Окрім того, у чинному законодавстві не має чіткого переліку прав та обов'язків учасників правовідносин щодо тимчасового користування землями для проведення розвідувальних робіт. Дослідженню обов'язків природокористувачів присвячені роботи В. Андрейцева, Г. Балюк, С. Грицкевича, М. Краснової, Е. Позняк, М. Шульги й бага-

тьох інших. Утім питання щодо прав та обов'язків учасників правовідносин, які здійснюють користування землями для проведення розвідувальних робіт, достатньою мірою в літературі не висвітлено.

Відтак завдання статті полягає в характеристиці й систематизації видів прав та обов'язків, які покладаються на суб'єктів, що проводять розвідувальні роботи при тимчасовому користуванні земельними ділянками.

Результати дослідження. Виникнення правовідносин тимчасового користування земельною ділянкою для проведення розвідувальних робіт породжує суб'єктивні права й суб'єктивні обов'язки в учасників, які, з одного боку, становлять юридичний зміст правовідносин, а з іншого – визначають правовий статус суб'єкта правовідносин. Суб'єктивне право – це вид і міра можливої або дозволеної поведінки, установлені юридичними нормами для задоволення інтересів і забезпечуваної державою. Із виникненням конкретних правовідносин суб'єктивні права реалізуються через такі правомочності: 1) правомочність на власні дії – право здійснювати фактичні та юридично значимі дії; 2) правомочність на чужі дії – право вимагати певної поведінки від зобов'язаних осіб; 3) правомочність на домагання – право на захист держави у випадках порушення суб'єктивного права [3, с. 382]. Суб'єктивний обов'язок – це вид і міра належної або необхідної поведінки суб'єкта, установлені юридичними нормами та забезпечуваної державою [1, с. 345].

Важливим напрямом забезпечення реалізації права тимчасового землекористування для геологічного вивчення надр є здійснення його суб'єктами наданих їм прав і виконання покладених на них обов'язків. Перелік та обсяг прав і обов'язків тимчасових землекористувачів визначено чинним законодавством.

Наголошуючи на тому, що користування надрами з метою проведення розвідувальних робіт (геологічного вивчення надр) пов'язано з використанням конкретної земельної ділянки, варто вказати, що юридичний зміст правовідносин, які виникають у зв'язку з цим, буде включати в себе права й обов'язки землекористувача та надрокористувача.

Права й обов'язки надрокористувачів, які так чи інакше пов'язані з проведенням розвідувальних робіт, закріплені в Кодексі України про надра (далі – КУпН). У науковій літературі їх ділять на загальні та спеціальні. Загальні мають універсальний характер, а спеціальні встановлені для певного виду надрокористування [2, с. 169]. У науковій літературі такі права й обов'язки можуть визначатися ще як «загальні» та «специфічні», але діляться вони за тим самим принципом.

До загальних прав надрокористувачів, на підставі ст. 24 КУпН, варто зарахувати права:

- 1) здійснювати на наданій їм ділянці надр геологічне вивчення й інші роботи згідно з умовами спеціального дозволу;
- 2) розпоряджатися видобутими корисними копалинами, якщо інше не передбачено законодавством або умовами спеціального дозволу;
- 3) здійснювати на умовах спеціального дозволу консервацію наданого в користування родовища корисних копалин або його частини;
- 4) на першочергове продовження строку тимчасового користування надрами;
- 5) користуватися додатковими правами, передбаченими угодою про розподіл продукції.

Специфічним правом надрокористувача, наприклад, при геологічному вивченні може бути право на отримання й розпорядження результатами цих робіт (отриманою інформацією про надра).

Загальні обов'язки надрокористувача визначені в ч. 2 ст. 24 КУпН:

- 1) використовувати надра відповідно до цілей, для яких їх було надано;
- 2) забезпечувати повноту геологічного вивчення, раціональне, комплексне використання та охорону надр;
- 3) забезпечувати безпеку людей, майна й навколишнього природного середовища;
- 4) приводити земельні ділянки, порушені при користуванні надрами, у стан, придатний для їх подальшого використання в суспільному виробництві;
- 5) виконувати інші вимоги щодо користування надрами, установлені законодавством України та угодою про розподіл продукції.

До специфічних обов'язків надрокористувачів при геологічному вивченні можна віднести такі:

- 1) раціональне й ефективне проведення робіт, пов'язаних із геологічним вивченням надр;
- 2) екологічно безпечний для життя і здоров'я людей стан навколишнього природного середовища;
- 3) повнота вивчення геологічної будови надр, гірничо-технічних, гідрогеологічних та інших умов розробки розвіданих родовищ, будівництва й експлуатації підземних споруд, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин;
- 4) достовірність визначення кількості та якості запасів усіх корисних копалин і наявних у них компонентів, геолого-економічне оцінювання родовищ корисних копалин;
- 5) ведення робіт методами і способами, які виключали б невиправдані втрати корисних копалин, зниження їх якості, надмірне руйнування ґрунтового покриву та забруднення навколишнього природного середовища;
- 6) розміщення видобутих гірських порід і корисних копалин, яке виключало б їх шкідливий вплив на навколишнє природне середовище і здоров'я населення;
- 7) збереження розвідувальних гірничих виробок і свердловин, які можуть бути використані при розробці родовищ та в інших цілях, і ліквідація в установленому порядку виробок і свердловин, які не підлягають подальшому використанню;
- 8) збереження геологічної та виконавчо-технічної документації, зразків гірських порід і руд, дублікатів проб корисних копалин, які можуть бути використані під час подальшого вивчення надр, розвідки й розробки родовищ корисних копалин, а також при користуванні надрами для цілей, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин.

Замовниками робіт можуть обумовлюватись й інші вимоги щодо геологічного вивчення надр, що не суперечать законодавству України.

Комплекс прав та обов'язків землекористувачів досить широкий і різноманітний. Права землекористувачів закріплені в ст. 95 Земельного кодексу України. Вони, зокрема, мають право на таке:

- а) самостійно господарювати на землі;
- б) власності на посіви й насадження сільськогосподарських та інших культур, на вироблену продукцію;
- в) використовувати в установленому порядку для власних потреб наявні на земельній ділянці загальнопоширені корисні копалини, торф, ліси, водні об'єкти, а також інші корисні властивості землі;
- г) на відшкодування збитків у випадках, передбачених законом;
- г) споруджувати жилі будинки, виробничі й інші будівлі та споруди.

Здійснення прав землекористувачами передбачає дотримання ними певних обов'язків, пов'язаних із використанням конкретних земельних ділянок. Перелік обов'язків землекористувачів передбачений Земельним кодексом України (ст. 96) і нормами інших законів. Зокрема, до його складу включаються обов'язки:

- а) забезпечувати використання землі за цільовим призначенням та за свій рахунок приводити її в попередній стан у разі незаконної зміни її рельєфу, за винятком випадків незаконної зміни рельєфу не власником такої земельної ділянки;
- б) додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля;
- в) своєчасно сплачувати земельний податок або орендну плату;
- г) не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок і землекористувачів;
- г) підвищувати родючість ґрунтів і зберігати інші корисні властивості землі;
- д) своєчасно надавати відповідним органам виконавчої влади й органам місцевого самоврядування дані про стан і використання земель та інших природних ресурсів у порядку, установленому законом;
- е) дотримуватися правил добросусідства й обмежень, пов'язаних із установленням земельних сервітутів та охоронних зон;

е) зберігати геодезичні знаки, протиерозійні споруди, мережі зрошувальних і осушувальних систем.

Наведений перелік прав та обов'язків землекористувачів є загальним. Щодо окремих категорій землекористувачів, які здійснюють певні види землекористування, зокрема орендарів та інших, закон установлює додаткові права й обов'язки, обумовлені тим чи іншим видом землекористування. Що ж стосується права тимчасового користування земельною ділянкою для проведення розвідувальних робіт, то в такому випадку закон не містить чіткого переліку прав та обов'язків учасників цих правовідносин.

Висновки. Отже, окрім прав і обов'язків надрокористувача, підприємство, установа та організація, яка проводить розвідувальні роботи, вступаючи в правовідносини із землекористувачем або землевласником, з метою оформлення прав на конкретну земельну ділянку, набуває додаткових специфічних прав і обов'язків.

Специфічними обов'язками підприємств, установ та організацій, що проводять розвідувальні роботи, варто вважати такі обов'язки:

- 1) використовувати земельну ділянку тільки для проведення геологорозвідувальних робіт;
- 2) на території переданої земельної ділянки розміщувати обладнання і споруди, необхідні для проведення геологорозвідувальних робіт, тільки тимчасового типу;
- 3) після закінченню строку тимчасового використання земельної ділянки звільнити земельну ділянку від обладнання і споруд та провести технічну рекультивацию земель;
- 4) відшкодувати землевласнику (землекористувачеві) усі збитки, у тому числі неодержані доходи, завдані за весь час зайняття земельної ділянки;
- 5) після проведення технічної рекультивации в обсязі й у строки, що визначені землевпорядними документами, повернути за актом приймання-передачі земельну ділянку та відшкодувати землевласнику (землекористувачеві) збитки, пов'язані з проведенням біологічної рекультивации.

Отже, можна зробити висновок про те, що тимчасове використання земельних ділянок для проведення розвідувальних робіт є специфічним видом землекористування. Для того щоб створити ефективну систему правового регулювання цих правовідносин, необхідно надати законодавчий перелік специфічних прав та обов'язків, які будуть зазначатися в письмовій угоді (договорі) сторін.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія держави і права : [підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / [М.В. Цвік, О.В. Петришин, Л.В. Авраменко та ін.] ; за ред. докт. юрид. наук, проф., акад. АПрН України М.В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПрН України О.В. Петришина. – Х. : Право, 2011. – 584 с.
2. Природоресурсове право України : [навчальний посібник] / за ред. І.І. Каракаша. – К. : Істини, 2005. – 376 с.
3. Скакун О.Ф. Теория государства и права : [учебник] / О.Ф. Скакун. – Х. : Консул ; Ун-т внутр. дел, 2000. – 704 с.

